

EDUKATORI ODRASLIH U DOKOLICI – TURISTIČKI VODIČ KAO PRIMJER

Nada Kačavenda Radić i Iva Radić
Filozofski fakultet, Beograd, Srbija

Sažetak - Jedan od najvažnijih problema dokoličarskog obrazovanja jeste pripremanje kadrova za odgojno-obrazovno djelovanje u slobodnom vremenu. Porast programa i profesionalizacija rada je znak, ali i posljedica, jačanja svijesti o društvenoj važnosti i izmijenjenoj ulozi slobodnog vremena u životu pojedinca. Osnivanje raznih internacionalnih institucija s ciljem profesionalizacije kadrova i naponi koje čine respektabilne međunarodne organizacije uobličavanjem standarda i politike na svjetskom i regionalnim nivoima usvajanjem raznih dokumenata, potvrđuju perspektivnost dokoličarskog obrazovanja koje ne poznaje političke i administrativne granice.

Svrha ovog rada je, također, da se prezentiraju nalazi empirijskog istraživanja koje za svoj predmet ima neke indikatore obrazovne kompetencije turističkih vodiča kao edukatora odraslih u specifično dokoličarskoj situaciji turističkih putovanja.

Ključne riječi: pripremanje kadrova; turistički vodič; edukator; dokolica; neformalno obrazovanje; turisti; obrazovna kompetencija.

Uvod

Dokolica je postala jedan od centralnih životnih domena, a dokoličarsko obrazovanje bitan sastavni element života. To potvrđuju ekonomske analize (M. Aguiar; E. Hurst, 2006; J.M. Evans, 2001), ali i rezultati mnogobrojnih istraživanja različitih naučnih oblasti posvuda po svijetu (G. Godbey, J.P. Robinson, 2005; N. Kačavenda Radić, 2003; i drugi). Oduvijek se ukazivalo na značaj nekih aspekata dokoličarskog obrazovanja, a danas je neizbježan pedagoški i andragoški problem. Profesionalna obaveza pedagoga, andragoga i sličnih profesija jeste da stječu znanja koja su rezultat naučnih dostignuća studija dokolice. Ali je i obrnuto. Mnoge druge profesije, bliske dokoličarskom obrazovanju, imaju potrebu za suvremenim naučnim znanjima nauka o obrazovanju. Ovaj stav potkrepljuju i nalazi empirijskog istraživanja iznesenih u ovom radu.

Zadnjih decenija čine se naponi u pripremanju posebnih kadrova za odgojno-obrazovni rad u oblasti dokolice. Različita su rješenja obrazovnog pripremanja profesionalaca po svijetu. Respektabilne međunarodne organizacije doprinose uobličavanju standarda i politike na svjetskom i regionalnim nivoima, prije svega, usvajanjem raznih dokumenata, povelja, deklaracija i osnivanjem institucija s ciljem profesionalizacije kadrova.

U profesije čiji rad, velikim dijelom, ulazi u domenu dokoličarskog obrazovanja i učenja odraslih, spada turistički vodič. Obrazovni segment njegovog rada, po definiciji, ekspliciraju ili impliciraju zakoni o turizmu mnogih zemalja, među njima i naš. No, zakoni reguliraju formu, ne i suštinu. Kako turističkog vodiča kao edukatora doživljavaju odrasli sudionici turističkih putovanja, kojima je to aktivnost u slobodnom vremenu, interes je empirijskih napora iznesenih u ovom radu.

Obrazovno pripremanje kadrova za dokoličarsko obrazovanje: svjetske relacije

Porast programa i profesionalizacija rada je znak, ali i posljedica, jačanja svijesti o društvenoj važnosti i izmijenjenoj ulozi slobodnog vremena u životu pojedinca. Kao posljedica, ali i uzrok, procesa profesionalizacije rada u ovoj oblasti u svijetu, mnoge zemlje umnožavaju institucije koje pružaju obrazovne programe za profesionalno osposobljavanje kadrova za razne vidove dokoličarskog odgoja i obrazovanja. Odlikuje ih izrazita šarolikost i raznolikost u pogledu nivoa obrazovanja, naziva disciplina i kursova, sadržaja i obima programa, ciljeva i ishoda, filozofskih pozadina i pristupa, organizaciono-praktičnih rješenja, didaktičko-metodičkih razrada, metodoloških primjena i slično (E. Jackson, T. Burton, 1999; J. Wilson, J.A. George, 1997; W. Nahrstedt, 1995). Autori se slažu da bi profesionalno pripremanje kadrova za odgojno-obrazovni rad u oblasti slobodnog vremena trebalo svuda dići na univerzitetski nivo. Pored matičnih studija (leisure studies) i institucija koje pripremaju posebne profesije u oblasti slobodnog vremena, na mnogobrojnim visokoškolskim ustanovama, bilo na osnovnom ili postdiplomskom nivou, danas se realiziraju razni studijski programi.

Prvu ozbiljnu analizu postojanja i razvoja takvih programa na europskom nivou inicirala je Europska asocijacija za slobodno vrijeme i rekreaciju (European Leisure and Recreation Association - ELRA). Godine 1972. osnovala je tzv. Savjetodavnu grupu 5 (Advisory group 5) za realizaciju projekta: 'Leisure education – Training and Further training of Personnel for Leisure'. Kao rezultat njihovog rada nastalo je više dokumenta koji su imali ili još uvijek imaju utjecaja na formiranje globalne strategije i politike dokoličarskog obrazovanja. Posebno vrijedna spominjanja je povelja 'The European Freetime Pedagogics Charter'. Uočljiva je zanimljivost i aktualnost ovog dokumenta zbog ukazivanja na neke bitne probleme pedagogije, ali i andragogije dokolice koje su i danas u žiži interesa: profesionalizacija i obrazovanje pedagoga i andragoga u oblasti slobodnog vremena; potreba intenzifikacije istraživanja dokoličarskog obrazovanja; aplikacija naučnih rezultata u praksu dokoličarskog obrazovanja, posebno u oblasti metodike; dokoličarsko obrazovanje i obrazovne institucije; značaj međunarodne i interdisciplinarne razmjene know-how; potreba međunarodnog preispitivanja i usklađivanja terminološko-

pojmovnih različitosti radi kvalitetnije međusobne komunikacije pedagoga, andragoga i drugih stručnjaka u oblasti slobodnog vremena (The European..., 1995).

Analizu stanja i razvoja programa i institucija koje uključuju profesionalnu pripremu kadrova za rad u slobodnom vremenu na svjetskom nivou potakla je Svjetska asocijacija za slobodno vrijeme i rekreaciju (World Leisure and Recreation Association – WLRA, skoro promijenila naziv u World Leisure; WLRA, <http://www...>). Kao rezultat, WLRA je objavila 'International Directory of Academic Institutions in Leisure, Recreation and Related Fields'. Prvo izdanje iz 1986. godine je kasnije dopunjavano. Analizom su obuhvaćene zemlje grupirane u šest svjetskih regija: Afrika; Azija; Latinska Amerika; Evropa; Sjeverna Amerika (SAD i Kanada) i Oceanija. U publikaciji iz 1991. godine obuhvaćena je i tadašnja naša zemlja (D. Amours, ed., 1991).

Posebno velike napore i postignute rezultate u međunarodnom artikuliranju politike i strategije dokoličarskog obrazovanja, te pripremanju kadrova za odgojno-obrazovni rad u slobodnom vremenu, čine naučnici i stručnjaci okupljeni u Komisiji za obrazovanje Svjetske dokoličarske organizacije - WLRA Commission on Education. U zadnjoj dekadi Komisija je sačinila više dokumenata, deklaracija i povelja od značaja za opći pristup specifičnim problemima dokoličarskog obrazovanja (WLRA Commission on Education, <http://www...>). Svi oni imaju bazičnu poziciju u WLRA Internacionalnoj povelji za dokoličarsko obrazovanje - WLRA International Charter for Leisure Education, koju je Komisija usvojila 1993. godine na međunarodnom seminaru u Jerusalemu, a WLRA je ratificirala iste godine na kongresu u Jaipuru u Indiji.

Po univerzalnom karakteru, širini obuhvaćenih problema, refleksijama koje je do sada već imao, ovaj dokument zaslužuje izuzetnu pažnju (Kačavenda Radić, 2009). Kao standardna mjera suvremenog dokoličarskog obrazovanja u svijetu, utiče na strategijska usmjerenja u oblasti prakse dokoličarskog obrazovanja, ali i na suvremene naučne koncepte i postavke. Proizveli su ga vrhunski svjetski eksperti - naučnici, a ne političari. Kako i sami tvorci ističu, sačinjen je kao osnovna smjernica za dokoličarsko obrazovanje u 2000-tim godinama. U jednom od četiri dijela ove povelje, definiraju se ciljevi, principi, strategije obrazovnog pripremanja i treninga profesionalnih kadrova u dokoličarskom obrazovanju, uključujući i tangentne profesije.

Ističe se da su ciljevi pripreme i treninga profesionalaca u dokoličarskom obrazovanju u osposobljavanju za sljedeće:

1. Razumijevanje uloge dokolice u ljudskom životu;
2. Razumijevanje društvenih, sredinskih, tehničkih i komunikacionih trendova i implikacije istih na sisteme servisnih službi u dokolici;
3. Interpretaciju uloge i integraciju dokoličarskog obrazovanja u različita profesionalna uređenja u društvu kao što su škole, razne dokoličarske servisne službe, šire kulturne postavke, sportske, turističke, medijske i slično;
4. Zalaganje da dokoličarsko obrazovanje dobije adekvatno mjesto u administrativnom, zdravstvenom, širem i užem socijalnom planiranju i programiranju;

5. Razumijevanje etno-kulturne različitosti konkretne zajednice i njihovo uvažavanje u dokoličarskoj sferi;
6. Doprinos i upoznavanje razvoja u oblasti dokolice u drugim kulturama, te sposobnost primjene tih znanja u raznim dokoličarskim, sportskim, kulturnim, medijskim, turističkim i sličnim programima;
7. Razumijevanje uloge dokoličarskog obrazovanja u promoviranju humanog razvoja posebnih kategorija ljudi (po polu, starosnom dobu, specijalnim potrebama i sl.) uvažavajući stalne promjene u društvu.

Priprema i trening kadrova u dokoličarskom obrazovanju treba počivati na sljedećim principima i strategijama:

- Profesionalce dokoličarskog obrazovanja valja pripremati tako da svoja znanja, vrijednosti i vještine primjenjuju u sljedećim oblastima:
 - i. Trendovima, filozofiji, servisima, inkluziji, dostupnosti;
 - ii. Savjetovanju, animaciji, poučavanju, zagovaranju;
 - iii. Specifičnim aktivnostima – npr. umjetnosti, sportu, muzici i slično;
 - iv. Servisnim sistemima – npr. školama, sportu, kulturi, medijima, turizmu, kazalištu, terapeutsko-kliničkim i sl.
- Prema društvenim potrebama i razvoju, dokoličarsko-obrazovnu pripremu i trening valja inkorporirati u nastavne programe i drugih profesija (moduli i sl.).
- Kurikulum dokoličarskog obrazovanja može varirati na kontinuumu od raznih modula koji ga parcijalno pokrivaju do samostalnih opcija u cjelini.
- Gdje je to pogodno, module dokoličarskog obrazovanja treba razvijati tako da omogućavaju specijalizaciju, uzimajući u obzir različite populacije, didaktike, servisne sisteme i kulturne grupe.

Posebno je uočen značaj uvođenja modula dokoličarskog obrazovanja u inicijalno obrazovanje za profesije koje posreduju vrijednosti, stavove, saznanja i vještine, kao što su: nastavničke, medicinske, turističke, arhitektonske, njegovateljske, za socijalni rad, hotel-menadžerske i svećeničke.

Od početka devedesetih godina, značajan i vrijedan doprinos u kvantitativnim i kvalitativnim istraživanjima i analizama u oblasti pripreme profesionalaca u dokoličarskom odgojno-obrazovnom radu na globalnom nivou, čine i napori eminentnih stručnjaka u okviru Erasmus programa 'Leisure Studies', posebno onih koji su okupljeni u Asocijaciju za obrazovanje u turizmu, dokolici i umjetnosti, sa sjedištem u Londonu (The Association for Education in Tourism, Leisure and Arts).

Sudeći prema analizama ove asocijacije, ali i nalazima drugih, stalno je prisutna tendencija umnožavanja i usavršavanja programa za profesionalno pripremanje kadrova. U SAD-u je prvi takav program realiziran 1930. godine, a u Europi 1950, da bi danas

broj dosezao preko hiljadu posvuda po svetu. Sedamdesetih godina su univerziteti u SAD počeli otvarati posebna odjeljenja za studije dokolice (leisure studies) i od tada je prisutna ekspanzija na mnogim univerzitetima. U Australiji su studije dokolice i rekreacije, kao posebne studije, bile locirane na fakultetima društveno-humanističke orijentacije (M. Watkins, A. Boag, 1991). Međutim, inicirano reformom visokog školstva iz devedesetih godina prošlog vijeka, javlja se tendencija njihovog pomjeranja pod kapu širih i općih programa koji pripremaju neke profesije kao npr. 'Bachelor of Arts' i 'Bachelor of Business'.

- Različite su programske orijentacije. Komparativna istraživanjima W. Nahrstedt-a, ali i S. Priest-a pokazuju da u Evropi dominiraju sljedeće obrazovno-profesionalne orijentacije:
- Obrazovna - dominantno karakteristična za Skandinavске zemlje i Njemačku;
- Kulturna - neki južni dijelovi (Francuska, Italija, Švicarska);
- Administrativna: menadžerska i marketinška - Zapad (Velika Britanija, Holandija);
- Sportska - Poljska i zemlje na istoku.

Specifičnosti su prisutne i u terminologiji. Tako u Francuskoj dominira 'animator' koji ima kulturnu orijentaciju; u Njemačkoj 'pedagog slobodnog vremena' i 'kulturni radnik', u Poljskoj, 'rekreativni lider' sa sportskom usmjerenošću, a u Velikoj Britaniji 'rekreativni lider', ali sa administrativno-menadžerskom orijentacijom. Međutim, nastavlja se tendencija terminološke modifikacije u pripremanju profesionalaca u oblasti dokolice, turizma i rekreacije, zapažena sredinom devedesetih godina. Generalno gledano, riječi 'liderstvo' i 'animacija' sve se češće zamjenjuju riječima 'menadžment' i 'marketing' ne samo u Europi nego i u svijetu.

Kako prenosi W. Nahrstedt, u Njemačkoj se prvi program za stvaranje profesionalnog kadra u oblasti slobodnog vremena pojavio 1953. godine. Danas se mnogi programi realiziraju u institucijama različitog nivoa: naučnim (univerziteti i učiteljski koledži); politehničkim akademijama; raznim neakademske institucijama i raznim tehničkim koledžima. Izdiferencirala su se četiri osnovna profesionalna profila i svaki od njih ima specifičnu dominirajuću obrazovnu pozadinu:

- Pedagog slobodnog vremena (nauka/e o odgoju i obrazovanju);
- Sportski lider (nauka o fizičkom odgoju i obrazovanju);
- Kulturni radnik (nauka/e o kulturi) i
- Turizmolog (ekonomske i geografske nauke).

Jedna od najeminentnijih svjetskih institucija za poslijediplomsko pripremanje kadrova općeg profila u oblasti dokolice jeste WICE - (WLRA International Centre of Excellence), sa sjedištem u Nizozemskoj njen osnivač, World Leisure and Recreation Association je promociju planova i programa ove, danas izuzetno značajne institucije,

imala na svjetskom kongresu u Sydney-u 1991. godine, a prva školska godina je realizirana 1992/93. godine. Osnovni cilj WICE je da kroz svoje kurseve pruži studentima iz svih dijelova svijeta najnovija znanja o dokolici i srodnim oblastima, kako bi oni bili u stanju da, u zvanju eksperta, u svojim sredinama doprinose povećanju nivoa svjesnosti, razumijevanja i znanja ove oblasti. Studije traju 20 mjeseci, s raspustima 24 mjeseca. Organiziraju se i tematski kursevi od jednog dana do šest nedjelja.

Svojom izrazitom internacionalnošću i interkulturalnošću (studenti i profesori se biraju proporcionalno iz svih dijelova svijeta); interdisciplinarnošću i raznovrsnošću programa (sociologija, psihologija, ekonomija, pedagogija, andragogija, politika, menadžment dokolice, mas-mediji itd.); zanimljivošću organizacije (studiranje kod kuće; rezidencijalno studiranje u jednom centru - trenutno u Nizozemskoj; praktični period po principu interkulturalne razmjene; period naučnog istraživanja), WICE predstavlja moderan obrazovni projekt koji zavrđuje pažnju..

Ova institucija je i primjer za poboljšanje razumijevanja različitih kultura, borbe protiv netolerancije, šovinizma i rasizma. Činjenica da je jedan od autora ovog teksta imao zadovoljstvo i čast biti pozvan sudjelovati u izradi i realizaciji programa kao nastavnik, ali i član Akademskog komiteta tokom devedesetih godina, u vrijeme sankcija prema Srbiji od strane UN (kada su bila zatvorena sva vrata prema svijetu), sama po sebi ukazuje na karakter WICE. Ona ne priznaje političke i administrativne granice.

U jednom širem istraživačkom projektu pod nazivom 'Latentni resursi turističke ponude', realiziranom na prostoru bivše SFRJ, u vrijeme njenog postojanja, S. Elakovića je interesiralo u kom obimu u turističkom establišmentu postoji svijest o potrebi i smislu uvođenja novih zanimanja u moderni turistički sistem. Ispitano je 215 funkcionara u turističkim privrednim i drugim organizacijama koji su izrazili iznenađujuće visok pozitivan stav (odgovori su se grupirali oko pozitivnih ekstrema) za uvođenje profesija kao što su: 'voditelj rekreativnih i sportskih aktivnosti'; 'animator kulturnih aktivnosti'; 'voditelj za hobi programe'. Čak, za kod nas potpuno nepoznatu kategoriju 'savjetnik za slobodno vrijeme', iskazan je visok afirmativan stav (S. Elaković, 2006).

Turistički vodič kao edukator odraslih

Iako se autori međusobno ne slažu u određenju opsega pojma 'turistički vodič' (B. Rabotić, 2007; R. Marić, 2007; S. Štetić, 2003; B. Weiler, S.N. Ham, 2001), sa andragoškog stanovišta je zanimljivo zapaziti njegovu trodimenzionalnost.

Jednom svojom dimenzijom, u čemu se obično slažu i autori i zakoni, to je osoba koja se nalazi u situaciji da 'prenosi i objašnjava' određene informacije, znanja i vještine u specifičnoj turističkoj situaciji. Jednim aspektom svog djelovanja, on je, dakle, edukator.

Drugo, proističe iz prethodnog, stručno-obrazovno osposobljavanje za ovu dinamičnu profesiju zahtijeva određena pedagoško-andragoška znanja. U svijetu su prisutne izrazite

različitosti i šarolikosti u inicijalnom obrazovanju, naročito po pitanju: obrazovnog nivoa, dužine trajanja, nastavnih planova, programa, evaluacije, didaktičko-metodičkih rešenja, formalnog priznavanja i normativno-pravnog reguliranja (B. Rabotić, 2008; A. Kulchytska, O. Myskovete, 2007; I. Jovanovic, A. Vitic, 2007; M. Welgemoed, 1991; B. Weiler, 1991). U Europi, posebno u zemljama Europske unije, zadnjih se godina čine naporu uvođenja reda i standardizacije stručnog osposobljavanja turističkih vodiča (Service standardization..., 2009).

Treća andragoška dimenzija odnosi se na potrebu kontinuiranog teorijskog i praktičnog usavršavanja nakon formalnog dijela obrazovanja, jer svako novo putovanje za turističkog vodiča znači novo obrazovno pripremanje. Pa neka su i maršrute i destinacije iste, a često se mijenjaju, nisu isti učesnici. Osim toga, stalno se mijenjaju situacije i uvjeti rada.

Sve tri andragoški relevantne dimenzije se sreću i slivaju u efekt obrazovnog dijela rada vodiča.

Metodološka specifikacija

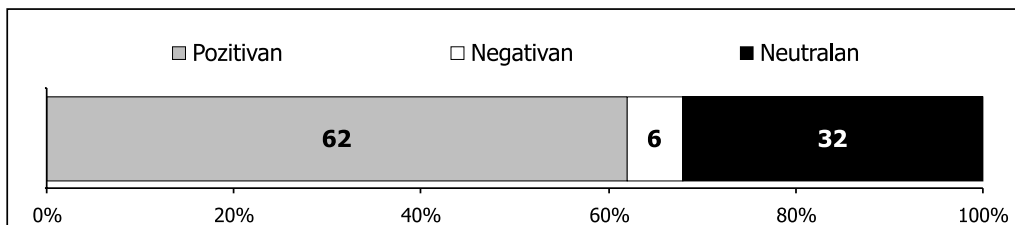
Istraživački interes izabranog segmenta jednog šireg kontinuiranog, longitudinalnog istraživačkog projekta, koji ima za predmet obrazovanje kao faktor turističke ponude, kreće se u okviru odnosa odraslih turista prema nekim varijablama obrazovno-kulturne kompetencije turističkog vodiča. Naime, cilj i zadaci ovog dijela istraživačkog projekta nalaze se u opsegu odgovora na sljedeća pitanja:

1. Kakav je stav turista prema stručno-formalnom obrazovanju vodiča?
2. Kakav je njihov odnos prema aspektima stručno-obrazovnog rada vodiča?
Interesirao nas je vodič kao: a) metodičar; b) teoretičar - poznavalac destinacija i c) operativac – praktičar.
3. Kakva je obrazovna kooperativnost i prilagodljivost članovima turističke grupe (iskustva i očekivanja)?
4. Da li i kako se vodič vidi kao edukator odraslih (iskustva i očekivanja)? Ova varijabla je podrazumijevala indikatore na gradaciji od obrazovno trivijalnog do motivacijskog djelovanja vodiča.
5. Da li postoji, u kom stupnju i kakva je povezanost odnosa prema indikatorima obrazovno-kulturne kompetencije vodiča i obrazovnih karakteristika ispitanika (nivo obrazovanja; oblast bazičnog obrazovanja; obrazovno-turistička pripremljenost)?

Primijenjena je odgovarajuća metodologija. Baterija instrumenata je sastavljena od upitnika i više vrsta skala. Uzorak je prigodan, a prezentiranim dijelom istraživanja je obuhvaćeno 272 (ukupno 1612) ispitanika koji su putovali organizirano preko turističke agencije. Na put su pošli da se odmore (45%), zabave i razonode (35%), ali i prošire svoja znanja i umijeća (21%).

Stručno-formalno obrazovanje turističkih vodiča

Prema dobivenim rezultatima, skoro dvije trećine ispitanih turista ima pozitivan stav prema važnosti da vodič formalno posjeduje licencu, jedna trećina je neutralnog stava, a samo 6% to ne smatra bitnim (gr. 1).

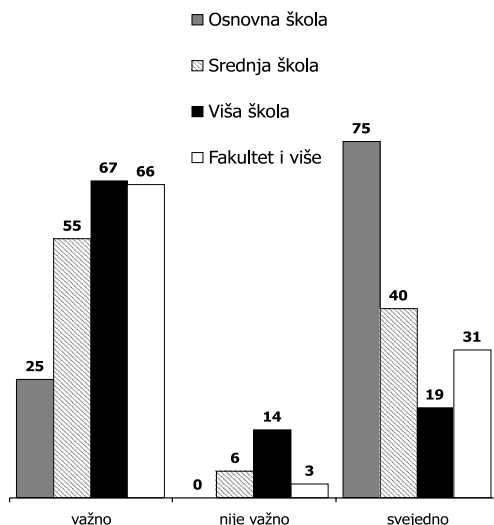

Gr. 1: Stav prema formalnom obrazovanju vodiča

Time se, s jedne strane, prepoznaju kompleksnost rada turističkog vodiča za koji je potrebno specifično sistematsko obrazovno pripremanje, a sa druge, iskazuje povjerenje posebno obrazovno pripremanom turističkom vodiču.

Rezultati su tim prije zanimljivi budući da se kod nas u turističkoj praksi, nerijetko, a protivno zakonu, angažiraju nelicencirane osobe. Ovo istraživanje pokazuje da sami turisti očekuju da na terenu imaju pred sobom profesionalca, o čemu bi agencije trebalo voditi računa.

Od obrazovnih karakteristika, nivo obrazovanja statistički značajno korelira s ovom varijablom. S porastom nivoa obrazovanja raste pozitivan, a opada neutralan i negativan stav prema formalnom obrazovanju vodiča (gr. 2).

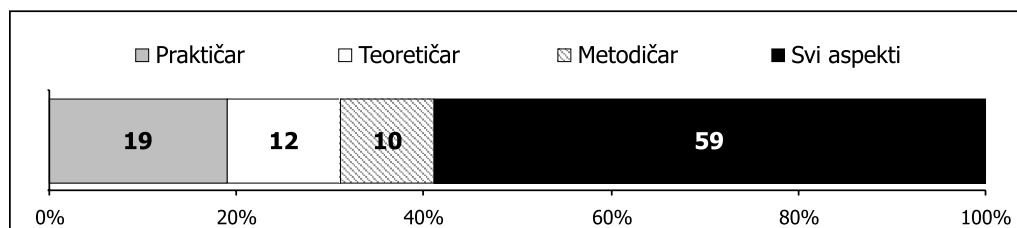
Gr. – 2: Nivo obrazovanja i stav prema formalnom obrazovanju vodiča

Obrazovno najviše dvije kategorije ispitanika u najvećoj mjeri i vrednuju formalno obrazovanje vodiča (viša škola-67%; fakultet i više-66%). Logično je pretpostavi da oni više cijene formalno obrazovanje uopće, a time i konkretno dosezanje formalno-stručne osposobljenosti.

Ovakvi nalazi, kao i oni koji slijede, upućuju nas da se i mi pridružimo autorima koji se zalažu da se profesionalno pripremanje turističkih vodiča i drugih stručnjaka u dokolici podigne na univerzitetski nivo (I. Jovanovic, A. Vitic, 2007; W. Nahrstedt, 1989; 1990; G. Cushman, 1988 i drugi).

Aspekti stručno-obrazovnog rada turističkih vodiča

Dobiveni rezultati pokazuju da većina ispitanika (skoro 60 % od ukupnog broja - gr. 3) smatra da su sva tri mjerena aspekta rada turističkog vodiča jednako važna: da posjeduje široka znanja (teoretičar); da umije ta znanja na pravi način pokazati (metodičar) i da, uz to, bude dobar operativac (praktičar).

Gr. – 3: Aspekti stručno-obrazovnog rada turističkog vodiča

Mišljenje je turista, dakle, da dobro obavljanje posla u jednom domenu ne može nadomjestiti manjkavost u drugom. Budući da je turistički vodič svojevrsan kulturno-obrazovni menadžer koji, s jedne strane, upravlja procesom prenošenja informacija, znanja i vještina, a sa druge, upravlja grupom turista, dobiveni rezultat ide u prilog onome što se ističe u svakom menadžerskom udžbeniku: dobar upravljač mora znati što raditi i na koji način da bi bio efektivan i efikasan.

Među ispitanicima koji su se opredijelili samo za jedan od aspekata rada turističkog vodiča, najveći procent je onih koji smatraju da vodič treba biti dobar operativac u praksi (19%).

Svi uključeni pokazatelji obrazovnih karakteristika ispitanika su dali statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika u odnosu na stručno-obrazovni rad vodiča.

Turisti najvišeg obrazovnog nivoa su, uočljivo više od ostalih, zapazili podjednaku važnost svih mjenjenih aspekata (65% od ispitanih iz ove kategorije). Zanimljivo je da se odgovori ispitanika s višim nivoom obrazovanja prije približavaju odgovorima ispitanika sa srednjim nego visokim, što je u skladu sa nekim ranije realiziranim andragoškim istraživanjima (Kačavenda Radić). Rezultati i ovog ispitivanja, dakle, ukazuju na opravdanost suptilnijeg i zasebnog tretiranja ispitanika s višim nivoom obrazovanja. U empirijskim istraživanjima oni se, nerijetko, svrstavaju u kategoriju s

visokim obrazovanjem.

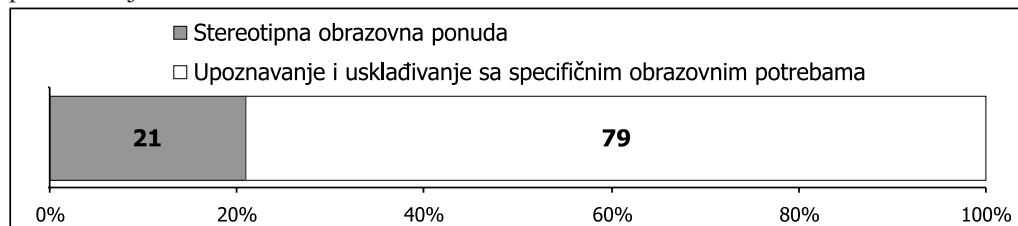
Ispitanici prirodno-tehničkog bazičnog obrazovanja su najviše vrednovali dobrog operativca u praksi. To nas je navelo na zaključak da je egzaktna priroda njihove obrazovne orijentacije uzrok i posljedica jednako egzaktnog pristupa životu, pa, stoga, prije nego 'teoretiziranja' i 'predugačke priče', cijene operativne i okom vidljive rezultate rada.

Dobivena je visoka statistička značajnost direktne proporcionalnosti između obrazovno-turističke pripreme turista i njihove percepcije stručno-obrazovnih umijeća vodiča. Ispitanici koji se obrazovno ne pripremaju za turističko putovanje biraju više (31,6% od ove kategorije) nego oni koji to čine uvijek (13,6%) ili povremeno (17%), kao glavni aspekt rada vodiča, njegovu operativnost u praksi. Oni koji se uvijek ili povremeno pripremaju zapažaju da su sva tri aspekta rada vodiča podjednako značajni (57%, odnosno 67%).

Ovakav rezultat smo objasnili činjenicom da ljudi koji ne stječu nova, niti obnavljaju stara znanja o destinaciji gdje idu, nisu mnogo zainteresirani niti da ih čuju od vodiča. Time ih ne interesira ni način na koji će vodič da ih prenosi.

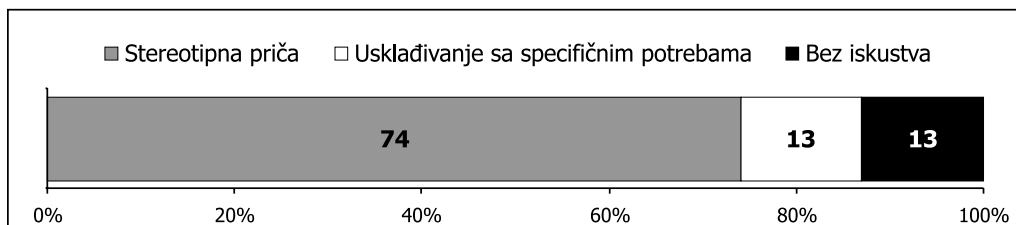
Obrazovna kooperativnost vodiča i prilagodljivost potrebama turista: iskustva i očekivanja

Prema dobivenim rezultatima, čini se da postoji raskorak između iskustava i očekivanja turista. Četiri petine ispitanika (79% - gr. 4), što je izuzetno visok ostatak, očekuje od vodiča da na neki način upozna njihove obrazovne potrebe i svoju prezentaciju uskladi sa tim.

Gr. – 4: Obrazovna suradljivost vodiča – očekivanja turista

To se kosi sa njihovim dosadašnjim iskustvom. Naime, tri četvrtine ispitanika (74% - gr. 5) ističe kako su vodiči najčešće imali ustaljenu obrazovnu ponudu za svaku grupu turista.

Gr. – 5: Obrazovna suradljivost vodiča – iskustva turista

Najkritičniji su bili ispitanici najvišeg nivoa obrazovanja. Numerički izraženo, 82,6% ovih ispitanika prepoznaje u svom turističkom iskustvu krutu obrazovnu ponudu, obrazovnu neprilagođenost i nesuradljivost.

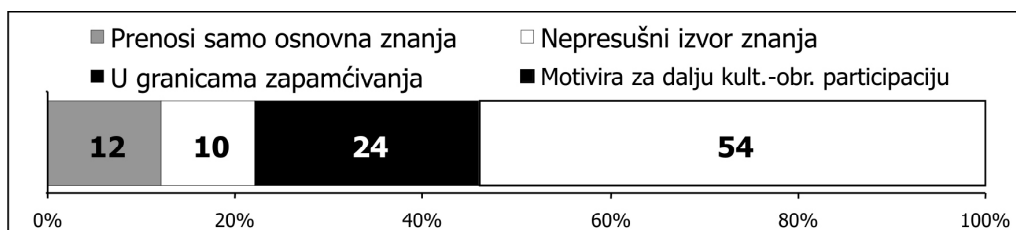
Zanimljiv je podatak da ispitanici prirodno-tehničke bazične obrazovne orijentacije, statistički značajno više od ispitanika društveno-humanističke obrazovne orijentacije, smatraju da vodič treba imati stereotipnu obrazovnu ponudu za svaku grupu turista. To smo objasnili, već iznesenom tezom, da je priroda njihovog obrazovanja praktičnost i zato ne uviđaju korisnost stalne obrazovne prilagodljivosti i suradljivosti vodiča.

Dobiveni podaci ukazuju na zaključak da su andragoška znanja nezaobilazni dio inicijalnog stručnog osposobljavanja vodiča. Od vodiča se očekuje, dakle, da na neki način upozna obrazovne potrebe konkretne grupe turista i prilagodi svoj obrazovno-kulturni rad tim potrebama.

Turistički vodič kao edukator: iskustva i očekivanja

Dobiveno je nekoliko andragoški zanimljivih rezultata.

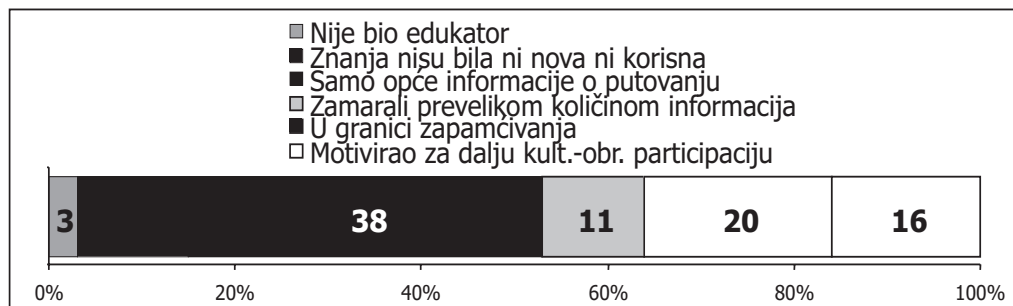
Više od polovine ispitanika očekuje od vodiča da svojim pristupom i radom proizvede najviši kulturno-obrazovni efekt: da inicira nove obrazovne interese i da ih potakne na dalje kulturno-obrazovne akcije po povratku s putovanja (54% - gr. 6), te da pruži takav obrazovni sadržaj koji se lako pamti do nivoa reprodukcije (24%).

Gr. – 6: Turistički vodič kao edukator – očekivanja turista

Zanimljivo, niti jedan ispitanik se nije našao u predviđenoj kategoriji onih koji bi, eventualno, smatrali da turistički vodič ne treba prenositi znanja.

Međutim, između očekivanog i doživljenog u dosadašnjoj turističkoj praksi nema konzistentnosti. Naime, najveći procent ispitanika (38%) tvrdi da su od vodiča dobili samo osnovne informacije o putovanju i mjestu boravka (gr. 7).

Gr. – 7: Turistički vodič kao edukator – iskustva turista

Budući da je riječ o dokoličarskom obrazovanju, opravdano je procijeniti da nije mali procent onih koji su ponuđeni obrazovni sadržaj usvojili do nivoa reprodukcije (20%), a ni onih koji su bili motivirani za dalje obrazovno angažiranje po povratku s putovanja (16%). To nas upućuje na zapažanje da je turističko putovanje situacija pogodna za neformalno obrazovno djelovanje na odrasle.

No, ovakvo zapažanje se ne odnosi na sve obrazovne kategorije turista. U daljoj specifikaciji zapažamo da fakultetski i više obrazovani, više od ostalih, ukazuju na vrijednost obrazovno-motivacijskog aspekta rada vodiča. Takav nalaz se čini logičnim. Ali, dobili smo i rezultat da ova kategorija procjenjuje da su vodiči i iskustveno bili na tom najvišem nivou obrazovnog rada.

Kako dobiveno tumačiti kad sva istraživanja pokazuju da najviše obrazovani imaju najkritičniji odnos prema obrazovnoj praksi? Nalaz zbunjuje samo na prvi pogled. Dosegnute statističke vrijednosti nam daju za pravo da zaključimo da obrazovni efekti rada vodiča ne zavise samo od njega, već i od obrazovne prijemčivosti i obrazovne senzibilnosti onih koje obrazuju. Ljudi s najvišim obrazovnim nivoom najviše ih i posjeduju.

Zaključak

Iako su različiti pristupi i orijentacije u svetu, a šarolika rješenja, stalni razvojni tok je opća odlika procesa profesionalizacije stručnjaka čiji rad obuhvata kulturno-obrazovne aspekte dokolice. U artikulaciji globalne politike i strategije, bitni su napori koje čine razne međunarodne organizacije.

Tipičan primjer edukatora odraslih u dokolici jeste turistički vodič. U skladu s drugim andragoškim nalazima (A. Klapan i dr., 2007; N. Ličen, A. Šeliga,), pokazalo se da i u turističkoj situaciji odrasli očekuju visok nivo kulturno-obrazovne kompetentnosti svojih edukatora. Prema indikatorima koji su obuhvaćeni empirijskim istraživanjem, obrazovni profil vodiča podrazumijeva da:

- posjeduje široka znanja o destinacijama;
- je dobar metodičar i operativac u praksi;
- kulturno-obrazovnim radom upravlja elastično;
- je obrazovno suradljiv i prilagodljiv konkretnim obrazovnim potrebama turista;
- motivacijski djeluje, te da efektivnošću svog rada otvara nove obrazovne potrebe i inicira dalju obrazovnu participaciju odraslih i nakon što prestane njihov status turiste.

Budući da se statistički značajnim pokazao raskorak između očekivanog i iskustvenog, utvrđena je obrazovna potreba da se u inicijalnom stručnom pripremanju za ovu profesiju suptilnije inkorporiraju andragoška, prije svega, didaktičko-metodička znanja.

Literatura

1. Aguiar, M.; Hurst, E. (2006) Measuring Trends in Leisure: The Allocation of Time over Five Decades. Federal Reserve Bank of Boston, <http://www.bos.frb.org/economic/wp/index.htm> (copied 2008)
2. Cushman, G. (1988) Compenting Assumptions and Alternative Methodologies in the development of Leisure and Recreation Curricula, *World Leisure and Recreation (WLRA)* 30(3)
3. D. Amours, M., ed., (1991) *International Directory of Academic Institutions in Leisure, Recreation and Related Fields*, Co-published by WLRA, Quebec.
4. Elaković, S. (2006) *Sociologija slobodnog vremena i turizma*, Ekonomski fakultet, Beograd
5. Evans, J.M. et al. (2001) *Trends in Working Hours in OECD Countries*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris
6. Godbey, G., Robinson, J.P. (2005) *Time For Life: The Surprising Ways Americans Use Their Time*, Penn State Press
7. Jackson, E., Burton, T. (1999) *Leisure Studies: Prospects for the Twenty-First Century*, State College, PA. Venture

8. Jovanovic, I. Vitic, A. (2007) Changes in Tourism Education: Best Practices in Tourist Guide Program, in: Strategic Development of Tourism Industry in 21st Century, University 'St. Kliment Ohridski', Bitola and Faculty of Tourism and Hospitality, Ohrid (CD-rom)
9. Kacavenda Radic, N. (1992) Refleksije o/i slobodnog vremena, IPA, Filozofski fakultet, Beograd
10. Kacavenda-Radic, N. (2003) Suitability and Education of the Population for Incoming Tourism, in: The Development and Potentials of Ecotourism on Balkan Peninsula, SANU, Belgrade
11. Kacavenda-Radic, N. (2009) Pedagogija slobodnog vremena: Tendencije i relevantne oblasti u obrazovanju pedagoga, u: Potkonjak N. (ed) Buduća škola, SAO, Beograd
12. Klapan, A. Čavar, J. Živčić, M. (2007) Edukacija edukatora za rad s odraslima, u: Obrazovanje odraslih za ekonomiju znanja, Hrvatsko andragoško društvo, Zagreb
13. Kulchytska, A. and Myskovete, O. (2007) Social and Psychological Competence of the Hotel-Managers and Tourist Operators: Educational Aspect, in: Strategic Development of Tourism Industry in 21st Century, University 'St. Kliment Ohridski', Bitola and Faculty of Tourism and Hospitality, Ohrid (CD-rom)
14. Ličen, N. Šeliga, A. (2007) Ekonomija znanja i nove profesionalne uloge andragoga, u: Obrazovanje odraslih za ekonomiju znanja, Hrvatsko andragoško društvo, Zagreb
15. Marić, R. (2007) Menadžment turizma i ugostiteljstva, Beogradska poslovna škola, Beograd
16. Nahrstedt, W. (1989) Leisure Education: In Search of a Concept for Leadership Training in Europe, World Leisure and Recreation (WLRA), 31 (2)
17. Nahrstedt, W. (1990) Leben in freier Zeit - Grundlagen und Aufgabe der Freizeitpädagogik, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft
18. Nahrstedt, W. (1995) Training Personnel for Freetime Education, Concepts and Directions, in: Leisure Education, Ruskin, H; Sivan, A; eds. WLRA Commission on Education, Jerusalem
19. Priest, S. (1988) Global Perspectives of Outdoor Leadership, World Leisure and Recreation (WLRA), 30(2)
20. Rabotić, B. (2007) Turistički vodiči kao medijatori u kulturnom turizmu, Hotellink, Vol. 7, br. 9-10
21. Rabotić, B. (2008) Turističko vodjenje u funkciji interakcije: destinacija – posetioci, u: Popesku J. red. Menadžment turističke destinacije, Univerzitet 'Singidunum', Beograd
22. Service Standardization: New European Standard EN155565 on Tourist Guide Training, www.touristguides.gr/news/2008-64-DIN (copied 2009)
23. Štetić, S. (2003) Vodička služba u turizmu, autor, Beograd

24. Strezovska, J. (2007) Komunikacijata i razvojot na turizmot, in: Strategic Development of Tourism Industry in 21st Century, University 'St. Kliment Ohridski', Bitola and Faculty of Tourism and Hospitality, Ohrid (CD-rom)
25. The European Freetime Pedagogics Charter, in: Ruskin, H.; Sivan, A., eds. (1995) Leisure Education towards the 21st Century, Brigham Young University, Provo, Utah
26. Watkins, M.; Boag, A. (1991) An investigation into the impacts of restructuring higher education on leisure and recreation programs in Australia, in: Leisure and Tourism, University of Technology, Sydney
27. Weiler, B. (1991) The Tour Leader: That 'Special' Ingredient in Special Interest Tourism, in: Leisure and Tourism: Social and Environmental Change, University of Technology, Sydney
28. Weiler, B., Ham, S.N. (2001) Tour guides and interpretation in ecotourism, in: Weaver, D.(ed.) The Encyclopedia of Ecotourism, Wallingford, CABI Pub.
29. Welgemoed, M. (1991) The Professionalization of Guiding to Tourists, Leisure and Tourism: Social and Environmental Change, University of Technology, Sydney
30. WICE, World Leisure and Recreation Association, <http://www.worldleisure.org> (copied 2008)
31. Wilson, J.M., George, J.A. (1997) Team Leader's: Survival Guide, McGraw-Hill
32. WLRA Commission on Education, <http://www.cosell.huji.ac.il/wlra/educ.htm>
33. WLRA, <http://www.worldleisure.org> (copied 2008)

LEISURE EDUCATORS OF ADULTS - TOURIST GUIDE AS AN EXAMPLE

Nada Kačavenda Radić and Iva Radić

Summary - *The paper deals with one of the most important problems of leisure education: personnel training. The broadening of the program and professionalization of work in this field is a sign, but also a consequence of the greater awareness of the social importance and changed role of leisure time in an individual's life. The appearance of international centers for preparing and additional training of personnel for this work in the world and declarations and charters conceived by significant international organizations confirm the future of leisure education in general tendency of the globalization which knows no political and administrative borders. Also, the purpose of this paper is to present the findings of empirical research which had as its subject some educational competences of the tour leaders as educators of adults in the specific leisure-travel situation.*

Key words: *personnel training; tourist guide; educator; leisure; nonformal education; tourist; educational competence.*